

Romanje za Animo z Markom Uršičem

Naš sogovornik je po izobrazbi filozof, magister filozofije. Pred leti je bil novinar Dela (kultura), potem je urejal knjižno zbirko pri Kmečkem glasu, zdaj pa je urednik pri Mladinski knjigi. Doslej je izdal naslednja dela: leta 1981 pri Založbi obzorja Maribor zbirko esejev Enivetok, leta 1985 roman Razpoke pri Mladinski knjigi, lani so izšli filozofsko-logični eseji in študije Matrice logosa pri Državni založbi Slovenije, pred kratkim pa je izšel nov roman Romanje za Animo pri Cankarjevi založbi. Recimo: to je bil povod za kratek pogovor, ki pa je segel čez rob romana v njegovo socialno ozadje. Pogovor o filozofiji in literaturi je lahko povsem relevantno novinarsko dejanje, v kar naj vas prepriča tale pogovor, ki sta ga pripravila Marko Uršič in Srečo Zajc.

TELEKS: Ste filozof po izobrazbi in prepričanju. Zanima nas, ali je socializmu filozof sploh potreben še drugače kot apologet njegovih postopkov. Ti postopki najdejo vedno alibi v katerem izmed prikladnih citatov zgodovine in filozofova naloga je (bila), da najde in prepiše ustreznega. Tako imajo v vseh socialističnih deželah tako imenovane marksiste, ki so pravzaprav idejna inkvizicija, katera odloča o pravilnem in nepravilnem. Torej: kaj naj bi počel filozof v socializmu?

M. U.: Vladarji so filozofe bolj ali manj v vseh zgodovinskih obdobjih gledali zlasti kot apologete svojih postopkov – ali pa kot heretike. S stališča oblasti (pa tudi ljudstva) se vedno znova zastavlja vprašanje, zakaj so filozofi sploh koristni, »čemu sploh služijo«. A tudi med samimi filozofi, predvsem v prejšnjem in našem stoletju, najdemo takšne, ki mislijo, da filozofija ni nič, če ne »služi« nečemu v svetu, družbi ipd. Marx je s svojo filozofijo prakse naravnost klical k temu, naj bodo cilji filozofije v konkretnih dejanjih – recimo, naj filozofija »služi« pripravi in (pozneje) apologiji proletarske revolucije. Zato navsezadnje ni posebej čudno, da morajo današnji marksisti še vedno »služiti«; če bi nehali biti »sluge« Revolucije, bi nehali biti marksisti. V zvezi

z odnosom med filozofijo in prakso je treba vprašanje zastaviti radikalno: zakaj pa naj bi filozof sploh karkoli »počel« (bodisi kot apologet bodisi kot kritik) v odnosu do sočasne socialne in politične ureditve družbe? Mar niso za to nalogo »poklicani« in usposobljeni drugi – npr. sociologi, ekonomisti, pravniki, znanstveniki? Menim namreč, da je ravno prizadevanje za »udejanjenje filozofije« v praksi največja iluzija in zmotā, še posebej pri marksizmu. Filozofija se ne more in ne sme »udejanjiti«, tj. realizirati v svetu, družbeni akciji, revoluciji itd., kajti če to poskuša, nujno postane totalitarna. Filozofija je misel absolutnega (kakorkoli si pač to absolutno razlagamo), je misel presežka, transcendence »nad svetom«, kar ne pomeni zgolj nad vsakokratno zgodovinsko dejanskostjo, temveč nad dejanskostjo nasploh. In če filozofija hoče tisto ničelno in hkrati absolutno točko, okrog katere se vseskozi vrti in »kaže« nanjo, umestiti v bivajoče, v svet – recimo kot eshatološki cilj v bolj ali manj daljni prihodnosti – s tem filozofija izgubi prav tisto, zaradi česar je dragocena. Filozofija mora presegati horizont ideologije, pa tudi horizont znanosti. Kar poglejte, kaj je ostalo in bo vedno trajalo pri filozofijah velikih mislecev preteklosti: ne kakšna njihova politična teorija (npr. Platonova zamisel Države ali Heglova apoteoza Monarha), pa tudi ne njihovi poskusi na področju pozitivnih znanosti (razen redkih izjem), temveč prav njihovo »tematiziranje« ničelno/absolutne točke, okoli katere se »svet vrti« in ki obenem »ni od tega sveta«.

Za filozofijo je nujno, da vedno znova »tematizira« ničelno/absolutno točko. Spričo tega mislim, da »naloga« filozofa kot filozofa v socializmu ni bistveno drugačna, kot je bila vseskozi v zgodovini (čeprav je morda težja, saj se ne more več skriti npr. v svoj sod kakor antični posebnež Diogenes). Torej, če povzamem na kratko: filozof naj čimmanj »počne« in čimveč razmišlja! Le redki vladarji tega sveta so vedeli, kako je to dragoceno.

TELEKS: Če se vrneva k marksizmu – vzemiva recimo znan Marxov spis 18. brumaire Ludvika Bonaparta – ali se vam zdi, da bi morali danes bistveno

drugače »spreminjati svet« in ga tudi drugače razlagati?

M. U.: Kar se tiče filozofije kot nosilke ali sprožilke spreminjanja sveta, bi rad znova poudaril, da je prav želja po radikalnem spreminjanju sveta in po vzpostavljanju nekakšnega nebeškega kraljestva na zemlji najhujša zabloda novejškega mišljenja: ta slepa pot po svoji lastni notranji logiki vodi v totalitarizem. Za filozofijo revolucionarne prakse natančno veljajo besede, ki jih tradicija pripisuje Mefistu: »Z dobrimi nameni je tlakovana pot v pekel.« Pa ne po kakšnem nesrečnem naključju, ne zaradi kakšnih »deviacij«, ampak nujno. Kar pa se tiče Marxovega 18. brumaire, moram priznati, da tega spisa nisem bral že več kot petnajst let, čeprav sem nekoč kot študent prvega letnika moral znati nekatere pasuse skorajda na pamet. Verjetno tudi zaradi takratne preobilice marksizma sedaj kot filozof razmišljam že lep čas pravzaprav »mimo marksizma«, razen če me kdo »izzove«, takole kot zdaj vaša vprašanja. Torej, če se prav spominjam, je ena izmed osrednjih misli Marxovega 18. brumaire ta, da se meščanske revolucije hitro utrudijo in zdrsnejo v restavracijo, kar pa naj ne bi veljalo za proletarske revolucije. Če je to res, potem se sprašujem, zakaj dandanes, komaj štirideset let po začetku socialistične revolucije v naši državi, vidimo npr. v tržni ekonomiji, v »realnih ekonomskih odnosih« malone nekakšno odrešilno formulo za vse naše križe in težave, ko pa je bilo prav »živalsko kraljestvo« trga in kapitala glavna tarča Marxove kritike kapitalistične družbe. Da ne bo nespirazuma: tudi jaz sem odločno za tržno ekonomijo nasproti državemu administriranju in partijskemu vodenju gospodarstva, toda prav v očitnem neuspehu slednjega vidim eklatanten neuspeh komunistične misli, njen najbolj izrazit 18. brumaire v praksi, na katero se sama v temelju sklicuje.

TELEKS: Pojem »totalitarnost« vsakokrat, ko je izgovorjen, povzroča kurjo polt politikom in budi latentni refleks države. Prav pri tem se pokaže, da je totalitarnost vsaj prisotna, če ne kot aktivna sila, pa vsaj kot pasivna. Gre seveda za to, pod kakšnim zornim kotom si

razlagamo pojem, ki pomeni veliko s civilizacijskega stališča.

M. U.: Totalitarnost se začinja v mislih, v ideologiji, ki se pogosto skriva za fasado filozofije ali znanosti. Ideologija sprevrta laž v resnico in obratno, to nas je dobro naučil Marx. Vendar je pri tem sprevrčanju bistven zorni kot gledanja. Poglejte na primer tradicionalno marksistično nasprotje med »formalno« demokracijo na eni strani in »ta pravo« (tj. socialistično, ljudsko, samoupravno, ali celo komunistično) demokracijo na drugi strani. »Formalna« demokracija naj bi bila, če rečemo s pars pro toto, pravica za vse, tako za bogatine kakor tudi za reveže, da smejo »spati pod mostovi«; bogatini se na to pravico seveda lahko poživljajo, revežem pa je v posmeh. Zato naj bi bila tista »ta prava«, dejanska, socialistična demokracija tista, ki bi vsem zagotovila stanovanje, da nikomur ne bi bilo treba spati pod mostovi (če izvzamemo tiste boeme, ki jim je potepuštvu življenjski stil). Dobro, kar se tiče teorije, je vse lepo in prav. V praksi pa je, žal, drugače: forma je precej bolj učinkovita od (obljubljene) vsebine, tudi v primeru stanovanj za »reveže«. Analogno velja za volilni sistem, če primerjamo »formalno« in »ta pravo« (npr. samoupravno) demokracijo: zvijačni subjekt »ta prave« demokracije, ki je vzvišen nad formo, že poskrbi za to, da je vedno znova izvoljen, seveda v imenu »delavskega razreda« ali »ljudstva«. Kaj bi bili formalisti, ko pa se lahko vsi skupaj lepo, brez strankarskih preprirov, o vsem dogovorimo! Žal pa so tovrstni dogovori vse bolj na majavih nogah. Zato se moramo že enkrat z vso resnostjo vprašati: kaj je izvor, kaj je temelj totalitarizma – forma ali vsebina? Jaz pravim, da vsebina. Kajti usodna in tragična zmotā socializma je v tem, da vidi svojo realizacijo v »polni vsebini«, v komunistizmu, ki jo za vsako ceno hoče izvléči iz »zgolj forme« (recimo iz parlamentarne demokracije). Za tisto »ta pravo« vsebino pa seveda ve Partija, s tem pa se vsebina nujno ideologizira in sprevrta v totalitarizem. Partija »ta pravo« vsebino servira ljudstvu, pa četudi je ljudstvo morda sploh noče. S tem nočem reči, da je socializem kot civilizacijski fenomen »zaman«; dejstvo je, da bi bil svet